

В. В. Павлюк

Лісівництво

ЛІСІВНИЦТВО – наука про природу лісу, методи і способи його вирощування, відновлення, збереження, невиснажливого використання, підвищення біологічної стійкості і продуктивності; галузь *рослинництва*, яка займається вирощуванням лісу для отримання деревини та інших продуктів, а також для використання його захисної, водорегулювальної, оздоровчої та соціальної функцій; навчальна дисципліна, що входить до планів підготовки фахівців з [лісового господарства](#) у вищих лісових навчальних закладах України й охоплює весь процес життєдіяльності лісу – від його створення до віку головної рубки. Л. як науку поділяють на лісознавство (досліджує природу лісу, його біологію й екологію, закономірності динаміки в просторі і часі) та практ. Л. (розробляє наук. основи та технології вирощування лісу, системи і способи рубок, методи природ. відновлення лісу, заходи з покращення сан. стану і підвищення продуктивності в різноманіт. природ. і вироб.-екон. умовах). Л. як навч. дисципліну нині викладають на каф. лісівництва багатьох університетів різних країн світу. У межах Л. виділяють зонал. чи зонал.-регіонал. розділи, напр., степ., лісостеп., гірське. Сучасне Л. класифікують також за функціон.-цільовим принципом на природоохоронне, рекреац., ґрунто- і водозахисне, пов'язане із забрудненням довкілля і заходами його подолання, ландшафтне, наближене до природи (екологічно збаланс.), протирадіаційне.

Зародження лісівн. знань відбулося ще у Давній Греції, коли Теофраст одну зі своїх книг присвятив ліс. деревам. Давньорим. поет Вергілій сформулював окремі положення догляду за лісом. Ще більше уваги Л. приділив Пліній Старший, який вважав ліс найвищим даром людині. Як прикладна навч. дисципліна Л. сформувалося у 18 ст. у Зх. Європі, переважно у Німеччині й Франції. *Г. Морозов* пов'язував появу Л. як науки про ліс з виснаженням ліс. ресурсів. Ще раніше на цьому наголошував *С. Ходецький*. До серед. 19 ст. експлуатація лісу в Україні мала характер нац. лиха – окремі ліс. регіони втратили від 30-ти до 70-ти % лісів. У зв'язку з цим діячі науки і культури порушили питання необхідності охорони та відтворення лісів, ентузіасти-землевласники здійснювали перші спроби лісорозведення, затв. ліс. адміністрацію і службу, започатковано читання лекцій з Л. в університетах, засн. спеціаліз. навч. заклади, де почали формуватися спец. кафедри. В Університеті св. Володимира у Києві енциклопед. курс Л. 1851–78 читав *С. Ходецький*; у Львів. університеті його

викладали Б. Аке, А. Швестка. Найдавнішими спец. каф. в Україні є каф. лісівництва Нац. лісотех. університету України (Львів), Нац. університету біоресурсів і природокористування України (Київ) та каф. лісівництва, меліорації й екології Харків. аграр. університету, початок діяльності яких припав на 19 ст. Важливим центром підготовки лісівників був Київ. лісогосп. інститут (нині у складі Нац. університету біоресурсів і природокористування України). На сучас. етапі в Україні каф. лісівництва функціонують у ліс. та окремих аграр. ВНЗах, які проводять підготовку фахівців з ліс. господарства для потреб ліс. галузі. Серед наук. установ значне місце належало Новоолександрій. інституту с. господарства і лісівництва, 1915 перевед. до Харкова (нині у складі Харків. аграр. університету). Однією з гол. проблем Л. в Україні і за її межами на поч. 20 ст. була класифікація лісів, або ліс. типологія. Крім того, значну увагу лісівники приділяли питанням ґрунтознавства, гідрології ліс. ґрунтів, полезахис. [лісорозведення](#), меліорації пісків, ярів, системі протиерозій. заходів на схилах. Першу науково обґрунтов. класифікацію лісів у Росії розробив Г. Морозов. Подальшого розвитку вона набула у працях [Є. Алексєєва](#), [П. Погребняка](#), [Д. Воробйова](#), [О. Бельгарда](#), [Б. Остапенка](#) та ін. 1925 у Харкові при Всеукр. упр. лісами організовано Бюро з ліс. дослід. справи в Україні, котре очолив [Г. Висоцький](#), а також Експедиц.-дослідну партію у складі [В. Шмідта](#), [П. Погребняка](#), [Д. Воробйова](#), [П. Кожевникова](#), яка 1926–32 вивчала типи лісів та особливості їхнього відновлення на Поліссі й у Лісостепу, виділила типи ліс. культур і запропонувала рекомендації щодо багатьох видів лісогосп. техніки. Партія видала 15 т. «Трудів з лісової досвідної справи на Україні», присвяч. широкому колу питань Л., типології і захисту лісу, різним аспектам деревинознавства і насінництва. 1924–30 виходив ж. «Лісовод України». Наук. робота активізувалася 1930–41. У цей період зібрано матеріали й узагальнено досвід ведення ліс. господарства у гір. лісах, а також вивчено рубки гол. користування і проблеми поновлення лісу, розроблено рекомендації щодо боротьби з шкідниками лісу та грибк. захворюваннями, встановлено вік рубки тощо. 1929 у Харкові почав функціонувати Укр. НДІ ліс. господарства (нині Укр. НДІ ліс. господарства і агролісомеліорації) з мережею дослід. станцій. Сфера діяльності його спочатку поширювалася на Центр. чорноземну обл., Пн. Кавказ, Дагестан; від 1935 займається обслуговуванням лише тер. України. 1939 при Упр. лісоохорони (Київ) створ. Укр. центр. ліс. дослідну станцію, якій підпорядковувалися Тростянец. (Сум. обл.) і Поділ. (Вінниця) ліс. дослідні станції, Радомишл. ([Житомир. обл.](#)) і Львів. (с. Страдч Яворів. р-ну) опорні пункти. На поч. 20 ст. організовано низку дослід. [лісництв](#), зокрема Великоанадол. (нині Волновас. р-н [Донец. обл.](#); відіграло вагомую роль у розвитку полезахис. лісорозведення), 1911 – Трипіл. (побл. Києва; 1913 приєдн. до Дарницького). 1945 у Києві створ. Інститут лісу АН УРСР (згодом об'єдн. з Укр. НДІ ліс. господарства і агролісомеліорації), який, на відміну від ін. галуз. наук. установ, зосередився на теор. питаннях, зокрема ліс. типології, гідрології, ґрунтознавства й агрохімії, ґрунт. фауністики і мікробіології, взаємодії дерев. порід у процесі суміс. росту, вирощування високоякіс. деревини, агролісомеліорації, заліснення гір. схилів Карпат тощо. Підвищенню рівня ведення ліс. господарства в Україні сприяли середні навч. заклади –

Великоанадол., Чугуїв. (Харків. обл.), Черноліс. (с. Водяне Знам'ян. міськради [Кіровогр. обл.](#)), Черкас., Малин. (Житомир. обл.), Кременец. (Терноп. обл.) ліс. технікуми (нині функціонують як ліс. коледжі). Наприкінці 19 – поч. 20 ст. розгорнули діяльність видатні укр. вчені-лісівники [В. Добровлянський](#), Є. Алексєєв, Г. Висоцький, *О. Марченко*, *Б. Шустов*, [З. Голов'янку](#), [Б. Іваницький](#), [В. Гурський](#), [Ф. Єфетов](#), *М. Шаповал* та ін. На розвиток Л. впливав стан ліс. господарства. На поч. 1930-х рр. його об'єднано з ліс. пром-стю. Осн. заготівельників деревини звільнено від плати за неї, внаслідок чого активізувалося вирубування лісів. Лісівники, які намагалися захистити стратег. держ. інтереси, зазнали репресій. У наступні 30 р. осн. завданням ліс. господарства стало забезпечення деревиною нар. господарства. Крім того, були відсутні спеціаліз. держ. органи упр. лісами, що негативно вплинуло на їхній стан і спричинило різке скорочення площ. У зв'язку з цим набула актуальності проблема підвищення продуктивності лісів. 1966 створ. Міністерство ліс. господарства УРСР, першочерговим завданням якого стало відновлення лісів, насадження їх на землях, непридат. для ведення с. господарства, забезпечення рац. лісокористування.

В умовах незалеж. України стратег. пріоритетами лісівн. науки є підвищення стійкості лісів в умовах зміни довкілля, посилення впливу лісів на стримування антропоген. зміни клімату, підвищення продуктивності ліс. насаджень з метою збільшення їхньої біомаси на одиницю площі, поліпшення охорони лісів від шкідників, хвороб і захисту їх від пожеж, збільшення заг. площі ліс. насаджень.

Нині проблемами Л., крім вже згаданих, займаються Укр. НДІ гір. лісівництва (Івано-Франківськ) та Інститут екології Карпат НАНУ (Львів), діє також Лісівн. АНУ. Виходять зб. наук. пр. [«Лісівництво і агролісомеліорація»](#), [«Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна помисловість»](#), *«Наукові праці Лісівничої академії наук України»*, ж. [«Лісовий вісник»](#) та ін.

Рекомендована література

1. Криницький Г. Т. Становлення, здобутки та перспективи розвитку кафедри лісівництва Українського державного лісотехнічного університету // Наук. вісн. Укр. лісотех. університету України. 1996. Вип. 5;
2. Генсірук С. А., Фурдичко О. І., Бондар В. С. Історія лісівництва в Україні. Л., 1999;
3. Фурдичко О. І., Бондаренко В. Д. Першопостаті українського лісівництва: Нариси до лісової історії. Л., 2000;
4. Свириденко В. Є. Витоки та становлення лісової науки в Україні // Наук. вісн. Нац. аграр. університету. 2002. Вип. 54;
5. Третяк П. Р., Павлюк В. В. Півтора століття львівської школи лісівництва // Наук. пр. Лісівн. АНУ. Л., 2004. Вип. 3.

Покликання на статтю:

Лісівництво / В. В. Павлюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-55624>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).